

REBECCA HATZKY & GERHARD LEHRBERGER

Kamenná Planá

Kulturně-geologický průvodce původem a použitím přírodního kamene
ve městě Planá a jeho okolí

Steinernes Planá

Ein kulturgeologischer Führer zur Herkunft und Verwendung von Naturstein
in der Stadt Planá und Umgebung

Vydalo město Planá v roce 2022

© Rebecca Hatzky, E-Mail: rebecca@hatzky.net

© Dr. Gerhard Lehrberger, Lehrstuhl für Ingenieurgeologie, Technische Universität München,
Arcisstraße 21, 80333 München, E-Mail: lehrberger@tum.de

KAMENNÁ PLANÁ

STEINERNES PLANÁ

Kniha byla vydána v rámci projektu č. 307 „Žula a voda“, financovaného z programu přeshraniční spolupráce Cíl EÚS 2014-2020 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko

Das Buch wurde im Rahmen des Projektes Nr. 307 „Granit und Wasser“, unter Mitfinanzierung aus dem Programm der grenzübergreifenden Zusammenarbeit Ziel ETZ Tschechische Republik – Freistaat Bayern 2014-2020 herausgegeben.

Vydavatel: Město Planá, nám. Svobody 1, 348 15 Planá

Text: Rebecca Hatzky, Dr. Gerhard Lehrberger

Překlad do českého jazyka: Jaroslava Peteříková

Grafický návrh, obálka, DTP zpracování: Lieblprint s.r.o., Dukelských hrdinů 108, 348 15 Planá

Tisk: Lieblprint s.r.o.

1. vydání, náklad 300 ks

Obsah

1. Geografie a historie města	8
1.1 Geografie a tvar krajiny	8
1.2 Krátký náčrt historie města	10
1.3 Role hornictví.....	10
2. Pestrá mozaika: geologie okolí Plané.....	13
2.1 Místní geologický rámec.....	13
2.2 Geologie ve městě a blízkém okolí	13
Moldanubikum	13
Třetihorní sedimenty chebsko-domažlického příkopu	17
Mariánskolázeňský zlom	17
Mariánskolázeňský komplex	18
Tepelské krystalinikum	19
Třetihorní vulkanické horniny	19
2.3 Kámen v architektuře a uměleckých dílech Plané a jeho původ	20
3. Kamenné objekty na budovách	23
3.1 Budovy Petrského předměstí	23
Rozhledna Bohušův vrch	23
Kostel sv. Petra a Pavla.....	24
Žulová dlažba v domě čp. 99	26
Kamenný portál domu čp. 101.....	26
Budova bývalé spořitelny (Triola).....	27
3.2 Budovy na náměstí Svobody	29
Letní strana.....	29
Zimní strana.....	37
3.3 Budovy v Kostelní ulici s farním kostelem a farou.....	41
Dům čp. 121 „s růží“	42
Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie	42
Fara.....	58
4. Voda ve městě – kašny a studny	63
4.1 Kašna s veverkou ve Slepé ulici na Zámeckém předměstí	64
4.2 Kašna u bývalé mincovny	65
4.3 Stará studna v západní části náměstí Svobody	67
4.4 Kašna v západní části náměstí Svobody	68

4.5 Kašna ve východní části náměstí Svobody	69
4.6 Pamětní kameny dnes již neexistujících kašen na Petřském předměstí	71
4.7 Kašna na východním konci Petřského předměstí.....	72
4.8 Kašna u kostela sv. Petra a Pavla.....	73
4.9 Monolitické vodní koryto na nádvoří kostela sv. Petra a Pavla.....	75
5. Kamenná socha – historická a moderní	77
5.1 Socha Lazara	78
5.2 Sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého	78
5.3 Pomník sv. Jana Nepomuckého	80
5.4 Medvěd s koulí	83
5.5 Kaple pro spěchajícího chodce	83
5.6 Zvon a zvonice	84
5.7 Sněhulák	85
5.8 Pocta Marcelu Duchampovi	85
6. Památníky – kamenné vzpomínky	87
6.1 Památník děkana JOSEFA HRABALLA (1872).....	88
6.2 Památník městských lesů	88
6.3 Pamětní desky v bývalé měšťanské škole v bývalém reálném gymnáziu.....	90
6.4 Památník Ozeleňovacího a okrašlovacího spolku.....	90
6.5 Památník setkání Německého pošumavského spolku a JOSEFA TASCHEKA.....	91
6.6 Pamětní desky padlým v první světové válce ve farním kostele	92
6.7 Památník Čechům padlým ve druhé světové válce.....	92
6.8 Památník padlým hrdinům Sovětského svazu.....	93
6.9 Památník obětem fašismu	94
6.10 Památník osvobození americkou armádou v roce 1945	96
7. Polní kříže a boží muka – malé soukromé pomníky smíření a napomenutí	97
7.1 Mohutné kamenné kříže	97
Smírčí kříž u silnice do Lestkova	98
Smírčí kříž v ulici Na Sádkách	99
7.2 Kované kříže s kamenným podstavcem	99
Železné kříže na žulových podstavcích u městského rybníka a před farou	99
Pamětní kříž mezi starým a novým hřbitovem	100
Kříž u cesty do Lestkova	101
7.3 Boží muka u rohu silnice naproti Hornickému muzeu.....	102
8. Náhrobky na hřbitovech	103
8.1 Starý hřbitov v Plané	103

Náhrobek rodiny Girschicků	104
Pomník Johanna Christofa	106
8.2 Nový hřbitov	107
Bezejmenný náhrobek (obr. 8-7: č. 1)	108
Náhrobek ROBERTA MÖCHELA (obr. 8-7: č. 2)	108
Náhrobek ředitele dolu HERMANNA KRAUSE (obr. 8-7: č. 3)	109
Náhrobek rodiny BRAUNOVÝCH (obr. 8-7: č. 4)	110
Náhrobek rodiny KRONEROVY (obr. 8-7: č. 5)	111
Náhrobek rodin RAPPOVÝCH a SCHUHMANNOVÝCH (obr. 8-7: č. 6)	112
Bezejmenný náhrobek (obr. 8-7: č. 7)	113
Náhrobek STEINEROVÝCH (obr. 8-7: č. 8)	113
Náhrobek rodiny STOPFEROVÝCH (obr. 8-7: č. 9)	114
Náhrobek ANDRESOVÝCH, FABERA a TOMASCHEKA (obr. 8-7: č. 10)	115
Náhrobek rodiny URBANOVY (obr. 8-7: č. 11)	116
Náhrobek ANTONA OSSADNIKA (obr. 8-7: č. 12)	117
9. Výlety ke kamenným památníkům v okolí Plané	119
9.1 Kyjov	120
Pomník sv. Jana Nepomuckého	120
Památník s křížem na východním okraji Kyjova	121
Kamenný kříž JUSTHESE WURDAKA v lese jihovýchodně od Kyjova	122
9.2 Zadní Chodov	123
Farní kostel	123
Památník padlým v první světové válce	123
Památník pohraničníka MILOŠE KUKLY	124
9.3 Dolní Jadruž	125
Pomník obětem první světové války	125
Kamenný kříž jihovýchodně od Dolní Jadruže	126
Kříž u kaple	127
Památník padlého JOSEFA ECKERTA	128
Pomník padlého JOHANNA WEISE	129
Kamenný kříž JOSEFA a MARGRETY KLEINOVÝCH	130
9.4 Horní Jadruž	131
Pomník sv. Jana Nepomuckého	131
Kamenný kříž Antona a Elisabethy Knollových	132
9.5 Chodský Újezd	133
Kostel	133

Pomník světových válek	134
Morový sloup před domem čp. 57	134
Pomník s bustou před hřbitovem.....	136
Kříž na jižním okraji obce.....	137
Novobaroční kamenný kříž „věnovaný ANDREASEM WEISEM“	138
Kamenný kříž u silnice z Chodského Újezdu do Zadního Chodova	139
Kříž kameníka MICHAELA BROCKLA	141
10. Místní horniny: kamenolomy a těžba kamene z hromad	142
10.1 Městský lom Planá.....	143
10.2 Těžba bloků z nakupených balvanů jižně od silnice Planá–Kyjov	144
10.3 Těžba kamene z balvanů u silnice z Plané do Kyjova v jižním lese	145
10.4 Lom východně od Kyjova	146
10.5 Lom v lese jižně od Dolní Jadruže	147
10.6 Lomy severně od Horní Jadruže	149
10.7 Lomy severně od Zadního Chodova	151
10.8 Lomy mezi Chodským Újezdem a Broumovem	152
10.9 Lom gabra u Výškovic	154
11. Kameníci v Plané a okolí	157
11.1 Žulový závod Josefa Lugnera	157
Kámen z Plané do celé c. k. monarchie: vývoj závodu	157
Náhrobky z dílny JOSEFA LUGNERA	160
11.2 Kameník JOSEF SCHOBNER	162
11.3. Kameník F. POJER	162
.....	163
11.4 Kameník VÁCLAV CHLUPSA.....	163
12. Seznam použitých zdrojů	164

Úvodní slovo

V roce 2018 se začal rodit přeshraniční projekt Žula a voda. Své síly v něm spojili čtyři partneři – Česko-bavorský geopark, město Planá, Muzeum Sokolov a obec Flossenbürg. Každý za sebe přišel s nápadem, jak prostřednictvím jednoho nebo obou prvků z názvu projektu zvýšit atraktivitu našeho příhraničního regionu.

Kniha, kterou máte před sebou, je také výsledkem těchto společných snah. Naše město a jeho nejbližší okolí mají bohatou tradici hornictví a těžby přírodního kamene. V průběhu historie od 13. století až do současnosti zde také vzniklo mnoho kamenných objektů: součásti staveb, sochy, památníky, náhrobky, kašny. Napadlo nás spojit historii s geologií a pokusit se podívat na místní kamenné památky trochu netradičním, ale svým způsobem logickým pohledem.

Vzhledem k pohnuté historii našeho kraje představuje rok 1946 silný zásah do vývoje, kdy jedna éra nenávratně skončila a došlo k totální výměně obyvatelstva, změně jazyka a proměně kulturního prostředí. Proto jsme rádi za každou novou vlastivědnou publikaci, která by místním i návštěvníkům pomohla najít či prohloubit vztah k místu a něco nového a zajímavého sdělila o objektech, okolo kterých třeba denně procházejí bez povšimnutí.

Dr. Gerhard Lehrberger, akademický ředitel katedry inženýrské geologie na Technické univerzitě v Mnichově, převzal koordinaci a spoluautorství této knihy. Od počátku jsem obdivoval jeho zápal a nadšení pro věc. Náš region dobře znal, již

v minulosti se zde opakovaně zabýval výzkumem různých kamenných památek a geologických zvláštností. Studentka Rebecca Hatzky vypracovala v rámci své bakalářské práce mnohé obsahy této knihy a kniha se tak stala jejím prvním autorským počinem. Oba geovědci strávili mnoho času jak průzkumem a dokumentací v terénu, tak studiem nejrůznějších dostupných pramenů.

Domnívám se, že výsledná publikace je psána dostatečně čtivě a pestře a že uspokojí i ty zájemce, kteří nejsou odborníci na geologii, ale chtějí se jen dozvědět pár nových zajímavostí o krásném městě Planá a jeho okolí.

Těší mne, že jsem mohl přispět k jejímu vzniku.

Pavel Nutil, město Planá

Poděkování

I když se na první pohled zdají být němé, kameny v našich městech vyprávějí příběhy! Geology zpravují o jejich často dobrodružné cestě do nitra Země a zpět, o postupujících mořích nebo o dávno vyhaslých sopkách. Jako stavební kameny historických budov, kašen nebo památníků vypovídají o územní příslušnosti, o nadregionálních obchodních vztazích nebo o tehdejší oblibě právě toho či jiného druhu kamene. Způsob jejich často filigránského opracování podává svědectví o zručnosti kameníků. Náписy a značky kameníků připomínají i po staletích dobu vzniku, dávno minulé události nebo vypovídají o řemeslnících, kteří na nich pracovali. Kameny tak v mnoha ohledech ožívují historii. „Kameny ve městě“ jsou proto v bavorské části Česko-bavorského geoparku již po mnoho let opakovaným tématem při komentovaných prohlídkách a na informačních tabulích.

Se zvláštní radostí proto podpořil Česko-bavorský geopark výzkumnou studii o přírodních kamenech v centru a v okolí města Planá, jejíž vznik iniciovalo a společně realizovalo město Planá v rámci projektu EÚS „Žula a voda“ a která je nyní završena touto knihou. Pro tuto studii byl získán pan dr. Gerhard Lehrberger z Technické univerzity v Mnichově, který je mezi odborníky na přírodní kámen vysoce uznávaným vědcem a který se již mnoho let zabývá výzkumem v této oblasti. Také se již několik let intenzivně zasazuje o obnovu přírodního kamene v klášteře Teplá. Přes velmi časově omezené možnosti projektu způsobené pandemií koronaviru vznikl pozoruhodně obsáhlý a informativní dokument. Doktoru Lehrbergerovi pomáhala paní

Rebecca Hatzky, která v rámci její bakalářské práce objevila s obdivuhodnou pečlivostí i skryté historické údaje. Oběma proto patří zvláštní poděkování za úspěch této studie. Rád bych poděkoval Městu Planá, jmenovitě místostarostovi Pavlu Nutilovi, za nekomplikovanou podporu tohoto projektu, a zvláště za ochotu zapojit se do této přeshraniční spolupráce. Mnohokrát děkuji!

Zemský rada Peter Berek
(předseda Česko-bavorského geoparku)